SOSYAL BİLGİLER 6

İSLAMİYET

ve

TÜRKLER

Zeki DOĞAN – Sosyal Bilgiler Öğretmeni

İSLAMİYET VE TÜRKLER

- Türkler İslamiyet'ten önce **Gök Tanrı, Budizm, Şamanizm, Zerdüştlük, Maniheizm ve Hristiyanlık** gibi din ve inançları kabul etmişlerdir. Bunlar içinde en yaygın olanı **Gök Tanrı** inancıydı. Bu inanç sisteminde dinî törenleri **"Şaman"** adı verilen kişiler yönetmiştir.

- Türklerin Müslüman Araplarla ilk temasları **Hz. Ömer** zamanında başlamış ancak **Emeviler'in ırkçı tutumu Türklerin İslam'ı kabul etmelerini geciktirmiştir.**

- **Abbasiler Dönemi**'nde uygulanan **eşitlik ve adalet politikalarının etkisiyle** Türkler kısa zamanda ve kalabalık gruplar hâlinde **İslamiyet'i kabul etmişlerdir.**

Türklerin İslamiyet'i kabul etmelerinde etkili olan faktörler

- 751 yılında Araplarla Çinliler arasında yapılan ve Türklerin Arapları desteklediği **Talas Savaşı,** Türklerin İslamiyet'i kabul etmesindeki etkenlerden biridir.
- **Ticaret** amacıyla İslam beldelerine giden Türk tüccarlar ve Türkistan'a gelen **Müslüman tüccarların dürüstlükleri** Türklerin İslamiyet'e olan ilgisini arttırmıştır.
- Orta Asya'daki medreselerde yetişen **dervişler,** ticaret kervanlarına karışarak görüştükleri insanlara İslamiyet'in esaslarını anlatıp öğrettiler.

- Türklerin İslamiyet'i kabul etmelerinde **Gök Tanrı inancında İslamiyet'e benzer yönlerin** (**ölümden sonra hayat, cennet ve cehennem anlayışı** gibi) bulunması Türklerin Müslüman olmalarını kolaylaştırmıştır.

Talas Savaşı ile;

- **Orta Asya'nın Çin hakimiyetine girmesi önlendi.**
- **Türkler Müslüman olmaya başladı.**

- **Kağıt, matbaa, barut, pusula** gibi buluşlar Müslümanlar tarafından öğrenildi.
- **Talas Savaşı Türk-İslam tarihinin başlangıcıdır.**

KARAHANLILAR (840-1212)

- Orta Asya'da kurulan **ilk Müslüman Türk devletidir.**
- Başkenti Balasagun'dur. Bilinen ilk hükümdarı **Bilge Kül Kadir Han**'dır.
- **Satuk Buğra Han** zamanında **İslamiyet'i resmî din olarak kabul etmişlerdir.**
- Taht kavgaları nedeniyle 1040 yılında Doğu ve Batı Karahanlılar olmak üzere ikiye ayrılan devlet bir süre sonra yıkılmıştır.

Karahanlılar

- **Orta Asya'da İslamiyeti kabul eden** ilk Türk devletidir.
- Karahanlılar, İslamiyeti kabul etmekle birlikte **Türklük bilincini** kaybetmediler ve **millî benliklerini** korudular.
- **Türkçeyi resmî dil** olarak kabul ederek, Türkçenin gelişmesine katkıda bulundular.
- **Türk - İslam kültürünün** temellerini atarak, bu alanda **ilk yazılı eserleri verdiler.**

- Karahanlılar Dönemi'nde **kültürel alanda** önemli çalışmalar olmuştur.
- **Yusuf Has Hacib**'in **Kutadgu Bilig**, **Kaşgarlı Mahmud**'un **Dîvânı Lugāti't-Türk, Edib Ahmet Yüknekî**'nin Atabetü'l Hakâyık'ı ve **Hoca Ahmed Yesevi**'nin Divân-ı Hikmet'i bu dönemin önemli eserleridir.

Kutadgu Bilig

- **Yusuf Has Hacib**'in **Kutadgu Bilig** (***Mutluluk Veren Bilgi***) adlı kitabı, Türk-İslam Edebiyatı'na ait önemli eserlerdendir.
- Bu eser ideal devlet idaresini öğretmek amacıyla yazılmıştır. Eserde **dünya ve ahiret mutluluğu** için nasıl bir yaşam sürülmesi gerektiği hakkında bilgi verilmiştir.

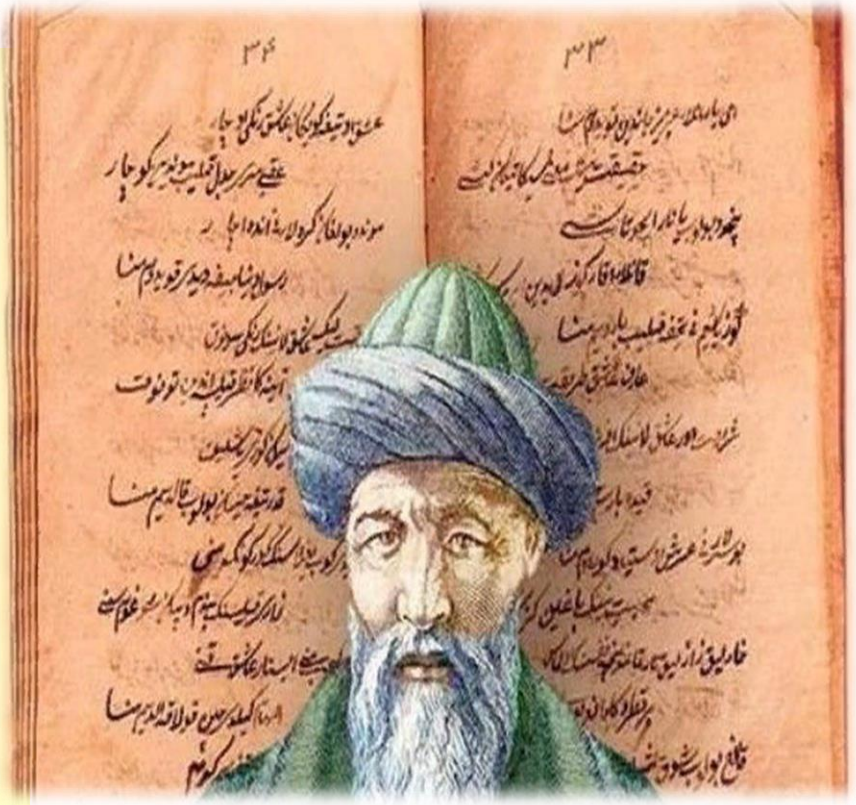

Dîvânü Lugāti't-Türk

- **Kaşgarlı Mahmud** tarafından Abbasi halifesine sunulan Dîvânü Lugāti't-Türk, **Araplara Türk dilini öğretmek amacıyla** yazılmış önemli bir eserdir.

- Kitapta çeşitli **Türk topluluklarının lehçelerinden** örnekler verilmiştir.
- Türklerin yaşadığı coğrafyaya, ekonomisine, sosyal hayatına ve inançlarına ait önemli bilgiler içerir.
- Ayrıca **Türk dünyasını gösteren bir harita** bulunur.

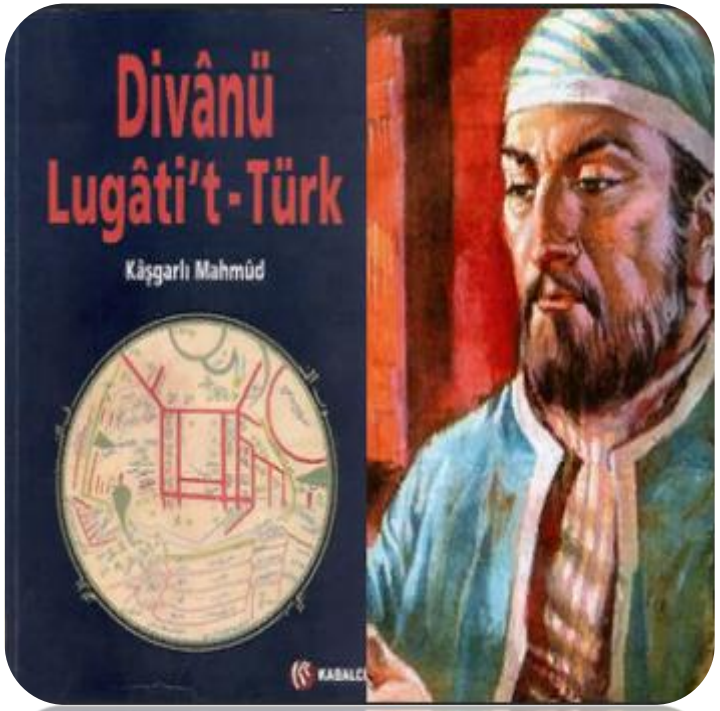

GAZNELİLER (963-1186)

- **Alp Tegin** tarafından **Horasan, Afganistan ve Hindistan'**da kurulan Müslüman Türk devletidir. Başkenti **Gazne**'dir.
- **Gazneli Mahmut**, zamanında **en parlak dönemini** yaşamıştır.
- Türk hükümdarları arasında "**sultan**" unvanını ilk kullanan Gazneli Mahmut, Hindistan'a 17 sefer düzenleyerek İslamiyet'in yayılmasını sağlamıştır.
- Bilime önem vererek bilim adamlarını desteklemiştir.
- Gazneliler, 1040 yılında Selçuklularla yapılan **Dandanakan Savaşı**'nda yenilmiş ve 1186 yılında yıkılmıştır.

- **Egemenlikleri altına aldıkları bölgede farklı milletlerin bulunması** Gaznelilerin yıkılmasında etkili oldu.
- Arapların ve İranlıların etkisinde kaldılar. Resmî yazışmalarda Arapçayı, sarayda Türkçeyi, edebiyat dili olarak Farsçayı kullandılar.
- **Çok uluslu yapıya sahip oldukları için millî birliği sağlayamadılar.**

BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİ (1040-1157)

- **Oğuzların Kınık boyuna mensup olan** Selçuklu Devleti, adını **Selçuk Bey**'den almıştır.
- Tuğrul Bey döneminde Gazneliler ile yapılan **Dandanakan Savaşı'nın kazanılmasıyla devletin kuruluşu tamamlanmıştır.**

- Büyük Selçuklular, Bizans İmparatorluğu'nu **Pasinler Savaşı**'nda yenmiştir (1048). **Bu savaş Selçuklu Türkleri ile Bizans arasında yapılan ilk önemli savaştır.**
- Halifelik makamına ve Bağdat şehrine hizmetinden dolayı Tuğrul Bey'e kılıç kuşatan Abbasi halifesi, ona "**Doğu'nun ve Batı'nın Sultanı**" unvanını vermiştir.

- Tuğrul Bey'den sonra yerine geçen **Alparslan** döneminde Selçukluların Anadolu yönünde fetihleri devam etmiştir. Bizans ile **1071** yılında yapılan **Malazgirt Savaşı**'nı Selçuklular kazanmıştır.

- **26 Ağustos 1071** yılında Malazgirt Ovasında yapılan **Malazgirt Savaşı** sırasında Bizans ordusu içerisinde bulunan Oğuz, Peçenek gibi Türk boylarından askerlerin taraf değiştirmesi Selçuklu ordusuna avantaj sağladı.

- Selçuklu ordusunun "**hilal taktiğini**" başarıyla uygulaması savaşın kazanılmasında etkili oldu.

Malazgirt Savaşı sonucunda:

- ✓ **Anadolu'nun kapıları Türklere açıldı.**
- ✓ **Türkler Anadolu'ya yerleşmeye başladılar.**
- ✓ **Anadolu'da İslamiyet hızla yayılmaya başladı.**
- ✓ **Anadolu'nun Türk yurdu olma süreci başladı.**
- ✓ **İlk Türk beylikleri dönemi başladı.**

➢ **Alparslan,** Malazgirt Savaşından sonra **komutanlarını Anadolu'nun fethedilmesi için görevlendirmiştir.**

- **Selçuklular en parlak dönemini Melikşah** devrinde yaşamıştır. Bu dönemde sınırlar genişlemiştir.

✓ Selçuklu Sultanı Alparslan ve Melikşah Dönemi'nde vezirlik yapan **Nizamülmülk**'ün çalışmalarıyla **Nizamiye Medreseleri** kurulmuştur. Bu medreseler planları, teşkilatları ve müfredatlarıyla tarihte önemli bir yer tutar. Daha önceki medreseler özel kuruluşlar olduğu hâlde, Nizamiye Medreseleri devlet himayesinde ortaya çıkmıştır.

- Melikşah'ın emri üzerine **Nizamülmülk** tarafından yazılan **Siyasetname** adlı eser dönemin önemli kaynaklarındandır. Eserde Nizamülmülk'e göre en iyi devlet düzeninin nasıl olabileceği, başarılı bir hükümdarın neler yapması gerektiği anlatılmaktadır.

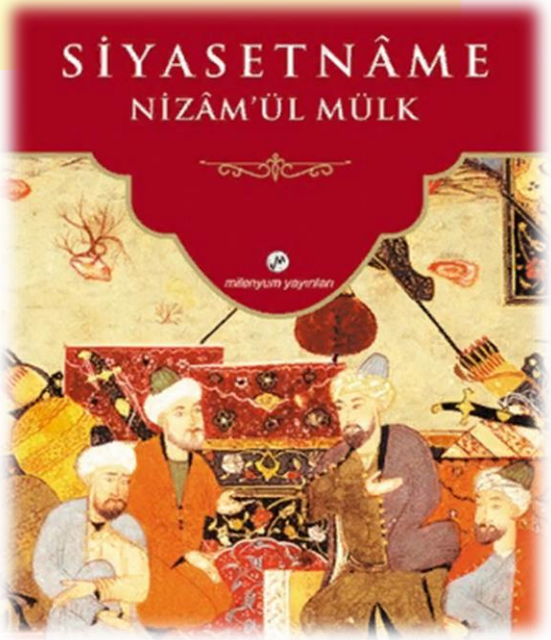

Anadolu'da Kurulan İlk Türk Beylikleri

Malazgirt Zaferinden sonra Anadolu'ya gönderilen beyler, fethettikleri yerlerde beylikler kurmuşlardır.

- **Çaka Beyliği**, **Saltuklular, Mengücekliler, Artuklular, Danişmentliler** bu beyliklerden bazılarıdır.

- Türk beylikleri **Haçlılarla, Ermenilerle ve Gürcülerle** mücadele ederek Anadolu'nun Türklere yurt olmasına katkıda bulunmuşlardır.

- Tokat Niksar'da Anadolu'daki ilk medreselerden biri olan **Yağıbasan Medresesi** **Danişmentliler**'den kalmadır.

Anadolu'da Kurulan İlk Türk Beylikleri

- Erzincan'ın Tercan'da bulunan **Mama Hatun Külliyesi** **Saltuklular**'dan kalmadır.

- UNESCO tarafından dünya miras listesine alınan taş işlemeleri ile ünlü Sivas'taki **Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası** **Mengücekliler**'den kalmadır.

- Türk tarihinde ilk **donanma** Çaka Bey tarafından kurulmuştur. Çaka Beyliği ilk denizci Türk Beyliğidir.

- Diyarbakır'da dünyanın en büyük taş kemerine sahip olan **Malabadi Köprüsü** **Artuklular**'dan kalmadır.

Türklerin İslamiyet'i kabulü ile meydana gelen değişiklikler

- ✓ İslam öncesinde görülen **kurultay, divan** adı verilen bir meclise dönüştü.
- ✓ Hükümdarlar **halife tarafından onaylanmaya** başlandı.
- ✓ Halife adına **hutbe** okutulmaya başlandı.
- ✓ Paraların üzerine **halifenin ismi** yazıldı.
- ✓ Hükümdarlar **İslami isim ve unvanlar** aldılar.
- ✓ İlk Türk-İslam devletlerinde yöneticilerin kendi adlarına **hutbe okutmaları bağımsızlığın bir göstergesi** olarak kabul edildi. Bu anlayış sonraki Türk-İslam devletlerinde de devam etti.
- ✓ Bağımsızlığına son derece düşkün olan Türkler, İslam öncesi dönemde **cihan hâkimiyeti** düşüncesine sahip idi. Bu düşünce, İslamiyet'in kabul edilmesinden sonra **cihat anlayışı** ile yaşamaya devam etti.

- ✓ Yerleşik hayatın yaygınlaşmasıyla birlikte köylerde tarım ve hayvancılık, şehirlerde **el sanatları** ve **ticaret** gelişti.

Türklerin İslamiyet'i kabulü ile meydana gelen değişiklikler

- ✓ Sivil toplum kuruluşlarının ve sosyal yardımlaşma kurumlarının temeli olan **vakıflar** açılmıştır.
- ✓ İlk Müslüman Türk devletlerinde İslamiyet'in yayılmasıyla birlikte **cami, medrese, türbe** yapımı da başlamıştır.
- ✓ **Ticaret yolları** üzerinde kervanların konaklayabilecekleri **kervansaraylar** yapılmıştır. Bu mimari değişim aynı zamanda şehirleşmeye katkı sağlamıştır. Sultan Mahmut ve Mesut çarşılar, köprüler, su kemerleri yaptırmışlardır.

- ✓ **Medreseler,** Türk-İslam devletlerinin başlıca **eğitim ve bilim kurumlarıydı.**
- ✓ Karahanlılar **ilk Türk medreselerini** inşa etmişlerdir.
- ✓ Medreselerde tıp, matematik, astronomi vb. bilim dallarında eğitim verilmiş ve birçok bilim insanı yetişmiştir. Gazneli Mahmut bilim insanlarına ve sanatçılara değer vermiştir. Bu bilim insanlarından biri de **Biruni**'dir.

ZEKİ DOĞAN
sosyalciniz.net